

Broj 2., 2015.g.

NASLOVNICA

SADRŽAJ

INTERVJU S POVODOM

KRITIKA

MANIFESTACIJE

ESEJI

MEDUNARODNA

SURADNJA

Stefanova K. Život je lijep

Ignatieva M. Ponovno razmatranje Stanislavskog: Meiningenovci

Antonova I. Nasljeđe stepe i moderni oblici umjetnosti u kazahstanskom lutkarstvu

Petrović M. Lakoća postojanja lutaka

Loukakos K. Lirski teatar u 21. stoljeću

Blenić, O. O klavirskom stilu J.S. Bacha

[Gesheva, Y. Bugarsko razdoblje obitelji Pejačević](#)

IZ STRUKE ZA STRUKU

Yordanka Gesheva^[1]

Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia

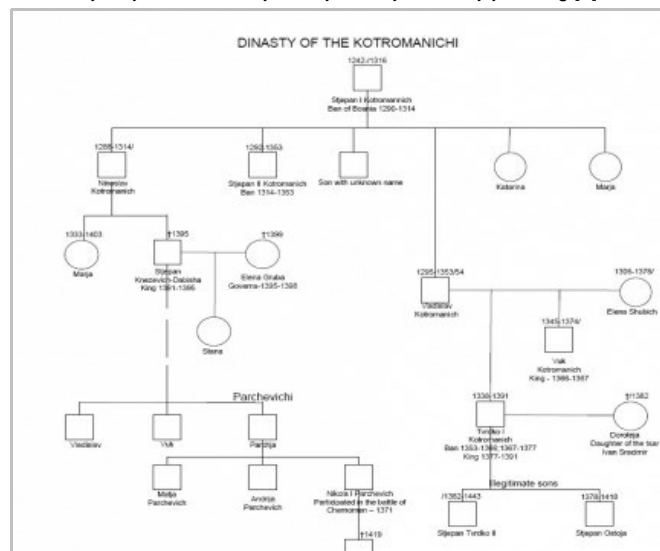
ygesheva@abv.bg

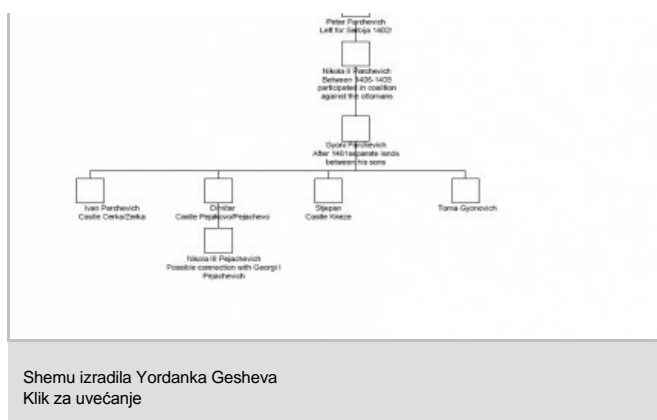
Bugarsko razdoblje obitelji Pejačević^[2]

U većini najpoznatijih verzija o korijenima srednjovjekovne bugarske obitelji Parčević - Pejačević sve počinje od urote sinova Dabiše Kneževića protiv Tvrtka I., koji je vladao Bosnom u drugoj polovici XIV. stoljeća. Tvrtko I. i Dabiša su iz jedne te iste dinastije - Kotromanića. Najraniji podatci o bosanskom porijeklu obitelji, ili barem o boravku njezinih predstavnika u Bosni, međutim, vrlo su ograničeni.

Pri kraju 70.-ih godina XIX. stoljeća Julian grof Pejačević, koji je radio na povijesti obiteljske kuće svojih predaka, povezo je početak obitelji s dinastijom Kotromanića u Bosni. Je li to moguće, nije li ova priča samo lijepa obiteljska legenda, koja je stoljećima zadržala živo obiteljsko pamćenje? Prema obiteljskim predanjima, obitelj Parčević - Knežević - Pejačević - Tomagyionović vodi porijeklo od Dabiše Kneževića, koji je postao kralj Bosne 1391., a vladao je sve do 1395., kada je dobio ime Stefan (Stjepan). Bez potrage za jakim dokazima pretpostavlja se da su tri Dabišina sina - Parčija, Vuk i Vladislav, koji su sudjelovali u uroti protiv bosanskog vladara Tvrtka I., otkrivena i kažnjena te je onda Parčija napustio Bosnu i nastanio se u bugarskim zemljama. Urota je bila 1366./1367. godine. Od svog braka s Elenom Grubom Stefan Dabiša je imao jednu kćer, a zvala se Stana. Na ovakvu lozu Kotromanića nailazimo u skoro svim enciklopedijama, almanasima, priručnicima i sl. Nema podataka o drugoj djeci iz tog braka. I ovdje opet iskrsavaju nagađanja o njegovim ostalim sinovima. Moglo bi se pretpostaviti da je Stefan Dabiša imao raniji brak, u kojem su možda rođena tri sina (Parčija, Vladislav i Vuk, o kojima govori Julian Pejačević u obiteljskoj povijesti). Ali dokaza o tome nema. Ako uzmemo u obzir približnu godinu rođenja Dabiše Kneževića - oko 1339., o čemu postoje sumnje od strane nekih znanstvenika, jasno je da oko 1367. on ne bi mogao imati tako velike sinove, koji bi bili u stanju sudjelovati u urotama s njim.

Druga teoretski moguća opcija je ste da su ta tri nasljedni kazapravo bliski rođaci Dabiše Kneževića, koji ih je iz nekog razloga pobudio na sudjelovanje u uroti protiv Tvrtka I., o čemu također ne postoje nikakvi jasni dokazi; te tri osobe ne pojavljuju se nigdje u bosanskoj, ni u srpskoj i hrvatskoj literaturi, osim u gore opisanom smislu. U povijesti dinastičkih veza i odnosa u Bosni uopće nisu označeni. Imena Vuk i Vladislav postoje u dinastiji Kotromanića, dok je ime Parčija potpuno nepoznato. Nije moguće odgovoriti ni na pitanje gdje su bila braća prije sudjelovanja u ustanku – jesu li u to vrijeme živjela u Bugarskoj, o čemu postoje neka nagađanja ili su činila svoje prve korake u bugarskim zemljama nakon poraza. Ne može se reći ni koji im je motiv za sudjelovanje u zavjeri niti koji je razlog.^[3]

Međutim, ako ipak prihvatimo njihovo postojanje u navedenoj ili njoj bliskoj opciji, nedostatak dokaza čini nemogućim isticanje obiteljskog ili drugog razloga za osporavanje Tvrtkove kraljevske krune od strane tih navodnih potomaka ili rođaka Stefana Dabiše te za sudjelovanje u uroti protiv njega. Ne može se odrediti ni radi li se o sudjelovanju u navedenoj uroti iz 1366./1367. ili o nekom drugom događaju (u svakom slučaju manje važnom, pošto u povjesnici nije ništa navedeno). Prema legendi, Vladislav i Vuk su zarobljeni i bačeni u zatvor. Za Vladislava se čak spominje da je već prije te urote, vjerojatno zbog sličnog djelovanja, osljepljen: kada, od koga i zašto je tako teško kažnjen - nema informacija. Kako je pri tome sudjelovao u novoj uroti i je li uopće bilo drugog sudjelovanja, također ostaje upitno. Opet, prema obiteljskoj legendi, nakon pobune Parča ili Parčija bježi i odlazi prvo u Ugarsku i to zajedno s Tvrtkovim bratom (ime se ne spominje, ali vjerojatno je riječ o Vuku, jer u rodoslovlju i povijesti drugi Tvrtkov brat nije ni naveden). Nakon toga Parčija sudjeluje u borbenim akcijama u okolini Sedmigrada (Transilvanija). Sve te informacije prenosi Konstantin Irechek, koji izričito napominje da koristi materijale iz obiteljskog arhiva Pejačevićevih. [4] Znatno bolje sinkronizirane se pojavljuju u radu Juliana Pejačevića [5]. Kod ni jednoga genealoške veze nisu jasne, a nakon Gionovih sinova gotovo do nadbiskupa Petra Parčevića (1612.-1674.) jednostavno se gube. Kod sljedećih autora Vuk se ne pojavljuje kao osoba koja napušta zemlju s Parčijom. A Parčija se preziva Knežević, što se može tumačiti ovako: ako je bio sin Stefana Dabiše, on je Bosnu napustio prije no što je Dabiša ustoličen 1391., dok još uvijek nosi ime Knežević. No, to su samo nagađanja. Dokaza nema.

U bugarskoj povjesnoj literaturi ima različitih mišljenja o tome kada je i zašto Parčija napustio Bosnu. Prema jednoj skupini autora, [6] to se dogodilo 1357./1358., ali u povijesti Bosne oko tih navedenih godina svađa na vrhu vlasti nema te nema ni razloga za napuštanje zemlje. U toj situaciji, uvjerljivija je tvrdnja Hr. Dermendžijeva da do tog napuštanja predjela Bosne dolazi deset godina kasnije - oko 1367., očito nakon poraza zavjere. Sada obiteljsku legendu mogu barem djelomično podržati povjesni događaji.

Parčija dolazi u bugarske zemlje u dolini rijeke Skat, pritoke Dunava, u svakom slučaju nakon boravka u Ugarskoj i nakon ratnog pohoda na području Sedmigrada (Transilvanija). Normalno je pretpostaviti da se to ostvaruje uz pristanak i pomoć ili cara Ivana Aleksandra ili vjerojatnije njegovog sina - vidinskog cara Ivana Sracimira, koji (kao što je već spomenuto) je imao ugovor s ugarskim kraljem Ludovikom i d' Anjouom. Logično je misliti da je do svega toga došlo nakon 1381./1382., nakon smrti Sracimirove kćeri Dorotee (Doroslave), supruge kralja Tvrtka I. Inače bi bilo manje vjerojatna podrška bugarskog vladara za urotnike protiv svog zeta i to na svom tlu.

Obiteljska legenda kaže da je u dolini rijeke Skat, nakon obnove starih obiteljskih posjeda, Parčija izgradio svoj dvorac pod imenom Kneže. Najvjerovatnije, ime dolazi od naziva knez ili od navodnog obiteljskog imena Parčije - Knežević. Prvobitno se posjed širio između rijeka Skat i Ogosta. Kada je Parčija otišao iz Bosne, vjerojatno je poveo sa sobom i druge ljude. Sredinom XIV. stoljeća, Bosna je jedan od najvećih rudarskih centara na Balkanu. Sjeverozapadni bugarski teritorij se također može pohvaliti velikim rudnim bogatstvom, koje se aktivno razrađuje već od prethodnog stoljeća. Dakle, normalno je tražiti područje za nastanjanje s odgovarajućim gospodarstvenim prilikama. Što više, ljudi u tom području ispovijedaju katoličku vjeru.

Ima nepunih podataka da je Parčija imao tri sina. O jednom od njih - Matiju ne zna se ništa konkretno. Drugi - Andrija Parčević bio je izaslanik cara Šišmana i cara Ivana Sracimira kod ugarskog kralja Ludovika I. d' Anjoua - najvjerovatnije je to nakon 1369. Treći - Nikola I. Parčević sam je sudjelovao sa svojim vojnicima u bitci kod Černomena, na rijeci Marici u kraju rujna 1371., [7] podržavajući napore velikaša Volkašina i Ugleše u zaustavljanju nadiranja Osmanlija. To je bilo nakon smrti cara Ivana Aleksandra (veljače 1371.). Dvije su mogućnosti u kojima se to moglo dogoditi (sudjelovanje u bici kod Černomena) - u to se vrijeme Parčijina obitelj već preselila u Bugarsku te su bugarski vladari u ovoj situaciji iskoristili njihove usluge. Međutim, postoji još jedna mogućnost: oni su podržavali bugarske vladare već prije dolaska i zahvaljujući tome osigurali su svoje eventualno prebacivanje u Bugarsku. Ta dva događaja bila su prije sklapanja braka između bugarske princeze Dorotee i bosanskog kralja Tvrtka I., tako da ni to nije lišeno smisla. Ali kakva je bila Parčijina

veza s bugarskim vladarima ostaje nepoznato.

U raznim istraživanjima i rodoslovima, informacije o sinovima i unucima Parčije se razlikuju. U web hostingu su objavljene vrlo detaljne i u mnogo čemu precizne genealogije europskih plemićkih obitelji, čiji je autor Miroslav Marek. Isti autor je izradio i genealogiju Pejačevićevih. Kod njega je, međutim, obrnuto - kao nastavljatelj roda ne pojavljuje se Nikola, već Andrija (Andraš) i Matija se ne spominje kao Parčijin sin. Kod Ivana Balte^[8] dva su Parčijina sina - Nikola i Matija, pri čemu Matija nastavlja generaciju. Razlike su samo kod Parčijinih sinova – jesu li dvojica ili trojica i tko od njih ima nasljednika.

Nakon brojnih istraživanja, utvrdila sam odakle potječe nesporazum - od Juliana Pejačevića. Obiteljsko je stablo kod njega^[9] veoma nejasno, pisano nečitim rukopisom i kaže da Parčija ima dva sina. Ime prvog sina se ne može dobro pročitati - možda Andrija, ali to može biti i Matija. Drugi se jasno vidi da je Nikola. I tu postoji nešto što dovodi do zbrke u povijesnici. U sljedećoj generaciji (Parčijini unuci) postoji samo jedan nasljednik čije je ime Petar. On je naveden kao sin Nikole I., ali i kao sin njegova brata (ime nečitko) - strijelicama su obojica označena. Možda je to razlog zbog kojeg neki autori^[10] pretpostavljaju da je Petar Nikolin sin, a drugi da je Andrijin. Ova dihotomija upućuje na to da se sam Julian grof Pejačević kolebalo kada je pisao. Odavdje pa nadalje svi se autori slažu i određuju red sljedećih potomaka ovako: Petar - Nikola II. – Gyoni itd. Ja prihvaćam da Nikola ima potomstvo, jer se govori o Nikoli I., koji je imao unuka Nikolu II., a onda će se početkom XVI. stoljeća, još tri ili četiri puta ime Nikola ponoviti. Ako su sljedeće generacije bile od Matije, barem bi jedan unuk trebao u ranom razdoblju nositi njegovo ime, kao što je to bila uobičajena praksa u ono vrijeme. Ime Matija, međutim, pojavljuje se, čini se, puno kasnije, tek u XVI. stoljeću.

Dakle, Nikola I. Parčević je imao sina - Petra, koji je, vjeruje se, sa Sracimirovim sinom Konstantinom pobjegao u Srbiju kod despota Stefana Lazarevića. Moglo bi se pretpostaviti da je to pouzdana informacija, jer je utvrđeno da je prilikom osvajanja Vidina Ivan Sracimir bio zarobljen od Turaka, ali je njegov sin uspio pobjeći. Konstantin se sklonio kod bliskih velikaša. Tijekom nekoliko godina žestokih dinastijskih svađa za osmansko prijestolje, vidinski prijestonasljednik Konstantin pokušava iskoristiti situaciju i povratiti neovisnost svoje carevine. To je ostvareno tek nakon smrti sultana Bayezida u 1402.^[11] U ovoj situaciji je savršeno prihvatljiv a tvrdnja da se u 1403./04. Petar, zajedno s vidinskim Konstantinom, bosanskim kraljem Stjepanom Ostojom i vlaškim vojvodom Starim Mirchom pridružio kampanji balkanskih vladara protiv Turaka. Ratovanje se vodilo na širokom frontu, kako na srpskom teritoriju, tako i na području današnje sjeverozapadne Bugarske te do Dobrudže,^[12] tj. obuhvaćena su i obiteljska imanja Nikole I. Parčevića i njegovog sina Petra.

Za Petra se zna da je umro u Prizrenu u 1419. (ili 1423. - prema Ferdi Šišiću). Krajem XIV. stoljeća, kada su bugarski carevi izgubili svoju neovisnost, Petrov je sin - Nikola II. pobjegao u ugarske krajeve i pod kraljem Sigismundom I. (1387.-1437.) sudjeluje u pohodima protiv Turaka. ^[13] To bi se moglo smatrati pouzdanom informacijom, jer se zna da još car Ivan Šišman pokušavao dobiti potporu Sigismunda za otpor protiv Osmanlija, a zatim i drugi, oslanjajući se na njegovu blagonaklonost, traže pomoć od Zapada. Zna se da je između 1406. i 1408. sam Sigismund uložio ozbiljne napore iskoristiti daljnje svađe oko osmanskog prijestolja i organizirati koaliciju balkanskih vladara protiv osvajača.

Nakon neuspješnih zajedničkih akcija Nikola II. se naselio na području današnje Albanije i Crne Gore, gdje se sredinom XV. stoljeća rodio njegov sin Gyoni (Gyoni, je albanski ekvivalent za Joana ili Ivana). Etimologija imena u velikoj mjeri ulijeva povjerenje da su ti događaji realni i da su se dogodili točno u Albaniji.

U bugarskim predjelima povijest obiteljske kuće Parčević - Knežević - Pejačević najuže je povezana s Čiprovcima i eksploatacijom obližnjih rudnika, trgovinom, širenjem katoličanstva. Samo ću spomenuti da je daleki potomak Ivana Parčevića, Marcianopolski nadbiskup Petar Parčević (1612.-1674.) te potomak Stefana I. Kneževića, Sofijski nadbiskup Stefan Knežević (1623.-1691.).

Logično je postaviti pitanje kada se pojavljuju prvi predstavnici obitelji na području Čiprovaca, tko su oni i što se dalje događa. Nažalost, nakon poraza Čiprovskog ustanka, u spaljivanju i uništavanju sela, sve što je postojalo kao povjesni dokaz o njihovom dolasku i boravku na tom području, potpuno je uništeno. Što se tiče obiteljskog pamćenja, ono je sačuvalo vrlo malo stvari koje ne bacaju mnogo svjetla na ispitivanje problema. A kolektivna svijest pamti samo Pejačevićovo sudjelovanje u organizaciji i vodstvu pobune i smrt oca Matije u okolini grada u jesen 1688.

Dolasci u Čiprovce i okolinu u dva su se navrata događali u različito vrijeme. Smatra se da se još Nikola I. Parčević (sudionik u bitci kod Černomena u 1371.), Parčijin sin, nakon što je ostao neko vrijeme u Knežu, doselio u okolinu Čiprovaca. Vjerojatno se Nikolino premještanje desilo nakon što je Ivan Sracimir izgubio svoju neovisnost od Turaka krajem XIV. stoljeća.

U XIV. stoljeću su se oko Čiprovaca već naselili rudari iz Saksonije, prenijeli su na mještane tehnička znanja i vještine u rudarstvu i prerađivanju; od bitnog je značaja njihov doprinos za gospodarski prosperitet područja. Ti su Saksonci u kratko vrijeme uspjeli barem djelomično doprinijeti uvođenju i širenju katoličanstva u sjeverozapadnoj Bugarskoj. Dakle, naselje pruža uvjete za život ljudima koji dolaze s područja s razvijenim rudarstvom i trgovinom, ljudima kojima nije strana

katolička vjera. tj., uvjeti su bili povoljni za potencijalne političke izbjeglice, koje su već živjele u mjestima sa sličnim ekonomskim i vjerskim uvjetima.

Pretpostavlja se da su zajedno s katoličkim misionarima iz Bosne u drugoj polovici XIV. stoljeća, u sjeverozapadne bugarske zemlje ušli i politički emigranti, koji bježe iz dvora Kotromanića. Prema nekim autorima, to su, možda, bile političke izbjeglice iz obitelji Parčije Kneževića, koja se potom podijelila u četiri grane. Kako stoje stvari? Po pisanim izvorima i arheološkim podacima smatra se zasigurno da se u 1367. osam redovnika iz bosanskog samostana Olova, koji pripada katoličkoj franjevačkoj provinciji Bosni Argentini, naselilo u Čiprovcima. [14] Mogu li se ti misionari izravno povezati s bijegom Parčevićevih-Kneževićevih iz Bosne? Moglo bi se dopustiti, ali konkretnih dokaza nema. Ja sam, osobno, sklona misliti da Parčevići-Kneževići dolaze prvi put u okolinu Čiprovaca kasnije, ne istovremeno s redovnicima iz samostana Olova. Ali im je njihova aktivnost definitivno bila od koristi.

U kratko vrijeme su franjevci krstili mnoge ljude, a potrebni su bili novi redovnici kako bi nastavili djelatnost jer je bilo više onih koji su htjeli prihvatiti kršćanstvo. [15] Uskoro su mještani počeli graditi crkvu, za koju ima utvrđenih činjenica i dokaza da je dovršena 1371. Istraživači prikupljaju dovoljno argumentiranih dokaza o čudotvornoj ikoni Djevice Marije, koja je prenijeta u novi hram o posvećenju hrama, kada mu je ime dato. U ovim krajevima i dan danas kolaju legende.

O aktivnom sudjelovanju bosanskih franjevaca u privođenju Bugara oko Čiprovaca katoličanstvu i to tijekom i odmah nakon kratkog ugarskog osvajanja sjeverozapadnih bugarskih krajeva piše i Ivan Dujčev. [16] Ove činjenice ne ukazuju na vrijeme naseljavanja u Čiprovcima, ali podržavaju pretpostavku da nisu Parčevići i oni, što su ih pratili, slučajno odabrali to područje. Tu su uvjeti pogodni iz nekoliko razloga: jezik je preblizak; rudarstvo i katoličanstvo su im dobro poznata. S njima dolaze i drugi - vojska, rudari.

U vrijeme kada se pretpostavlja da su se Pejačevići doselili u Čiprovce (krajem XIV. stoljeća), gospodarstvo tog područja bilo je u procvatu, a ljudi bogati; neki proizvodi su se izvozili, druge je upotrebljavalo lokalno stanovništvo, a prije osmanskog osvajanja i bugarska država. Morala bih spomenuti još jednu činjenicu od lokalnog značaja - postoje dokazi u dubrovačkim dokumentima da su dugo vremena prije pada pod osmanlijsku vlast naselje Čiprovci, utvrda Gradište, neka sela u okolini, zlatni i srebrni rudnici bili u vlasništvu obitelji Sojmirovića. Trgovina s Venecijom bila je pouzdan izvor prihoda te su od dobijenog srebra, zlata, bakra nesumnjivo profitirali i posljedni bugarski carevi - Ivan Aleksandar i Ivan Sracimir.

U toj situaciji postavlja se pitanje ne samo kada, nego i zašto su se Parčevići - Kneževići doselili na područje oko Čiprovaca i kako su uspjeli dobiti (ili povratiti) zemljišta, rudnike, ovladati proizvodnjama, postati trgovcima i suvlasnicima u tom bogatom kraju zajedno s uglednom plemićkom obitelji Sojmirovića ili do toga dolazi u vrijeme kada su se Sojmirovići već preselili u Dubrovnik? [17] Ili su možda Parčevići - Kneževići uživali nekakvu posebnu zaštitu od strane cara Ivana Aleksandra i njegovog sina Ivana Sracimira u zamjenu za to da čuvaju granicu ili sudjeluju sa svojom vojskom u borbama protiv napada Osmanlija, poboljšaju iskopavanje i proizvodnju plemenitih metala, za kojima carevi imaju sve veću potrebu? Sve je to sasvim moguće, a podržano je i nekim već spomenutim podacima. Pretpostavku da su im bugarski carevi bili pokrovitelji te ih nagrađivali (sigurno za neke usluge) neizravno potvrđuju dokumenti drugačije prirode - uglavnom diplome austrijskih careva, u kojima se navodi pripadnost obiteljske kuće Parčevići - Kneževići - Pejačevići starom bugarskom plemstvu. Ubrzo nakon eventualnog prvog dolaska na to područje oni ponovo nestaju. Povijesno pamćenje ne daje nikakve informacije što se događa s njima, zašto odlaze, a ni gdje idu. Prema obiteljskom pamćenju tijekom vremena, oni se opet pojavljuju u Čiprovcima. Kada se to dogodilo?

Da bih razjasnila to pitanje, opet ću se vratiti Gyonu, sinu Nikole II., o kojem ima podatak da je bio u okruženju vladara Crne Gore, Ivana Crnojevića (Maramontea) koji vlada između 1464. - 1490. Zajedno s Maramonteam, Gyoni sudjeluje u kampanjama protiv Osmanlija. [18] Između 1480./1481., osmanlijska vojska provaljuje u planinsku zemlju Ivana Crnojevića i on je prisiljen pobjeći. Vjerojatno je s njim i njegovom vojskom pobjegao i Gyoni. Dakle, upravo u tom trenutku, iskoristivši svađe nakon smrti Mehmeda II. Osvajača i njegovu zamjenu Bayezidom II. Gyoni je, uz pomoć Ivana Crnojevića, povratio stara obiteljska imanja između rijeka Skat i Ogosta, zanemarena i napuštena tijekom niza prethodnih bijegova; a postupno je stekao i nova. Ivan Crnojević se vratio u Crnu Goru krajem 1481., a Gyoni ostao u bugarskim zemljama.

Prema obiteljskoj povijesti Juliana grofa Pejačevića je negdje oko 1481., najkasnije do oko početka XVI. stoljeća, Gyoni podijelilo povraćena i novostječena imanja (vjerojatno u sjeverozapadnim bugarskim predjelima) među četvoricom sinova. Tako se stavlja početak četiri velike obitelji. Najstariji sin Joan (Ivan) dobija dvorac Cserka (Čerka) i zadržava obitelj Parčević. Dimitar stječe dvorac Pejačevo i po tome se počeo prezivati Pejačević. [19] Te dvije utvrde K. Irechek lokalizira ovako: "utvrda Pejačevo u planinama Prvog Bugarskog Carstva, Cserkicz (utvrda Cserka u Drugom Bugarskom Carstvu)". [20] Stefan I. zadržava dvorac Kneže i ime Knežević. Toma stavlja iza svojega imena ime oca i tako bilježi početak obitelji Tomagyonovića, koja je postojala sve do sredine XVIII. stoljeća. Njegovi se posjedi teško mogu lokalizirati. Kasnije će se jedan dio potomaka Joana (Ivana) Parčevića doseliti u Čiprovce, a drugi će ostati oko dvorca Cserka i dobiti prezime

Cserkiszy-Cserkich (Čerkić).

Tijekom osmanlijske vladavine, upravo zbog rudarstva, proizvodnje zlatnih i srebrnih ukrasa, iskusnih obrta i široke trgovinske djelatnosti, područje Čiprovci dobiva poseban status. Proglašen je Sultan Hassom i poklonjen sultanovoj majci. Vjerojatno je to učinjeno već u prvim desetljećima osvajanj. [21] Postao je također glavni grad Vojvodine. Stanovnici su oslobođeni mnogih poreza i pristojbi, imali su obaveze samo prema sultanovoj obitelji. Bogatstvo Čiprovčana i dalje raste. Ima zaposljenja i zanimanja za sve. Turcima nije dopušteno noćiti u gradu, osim u jednoj određenoj kući. Broj Turaka u stalnom boravku nije bio veći od dvojice-trojice. Za to su se u Čiprovce počele doseljavati plemićke obitelji iz okoline, kao što su bili Parčevići, Putini, Tomagyonovići, Kneževići, Pejačevići, Marini, Pejkići. [22] Najmanje na dva mjesta u svojoj povijesti Irehek spominje da su se te obitelji preselile u Čiprovce nakon turskog osvajanja, nakon stavljanja grada pod pokroviteljstvo Khanum Valide i nakon dodjelivanja povlastica. Ove informacije u osnovi prihvaćaju i neki od lokalnih istraživača. To je već konačni povratak obitelji koje nas zanimaju, u to područje.

Prema informacijama koje vođa Čiprovskog ustanka Đuro Pejačević daje u svom izlaganju austriskom caru Karlu VI., 18. lipnja 1716. zajedničke posjede i dvorce Pejačevo, Kneže, Cserku itd., koji su vlasništvo roda Pejačevićevih i drugih njemu srodnih obitelji i koji se nalaze u povlaštenoj vojvodini Kiprovec, zadesila je loša sudbina, srušeni su i opljačkani u vrlo staro doba. Isto je bilo i s njihovim posjedima koji se nalaze u Vidinskom kraju. Za to se te obitelji tako često premještaju, ali se uvijek naseljavaju u sjeverozapadnim bugarskim zemljama blizu Čiprovaca.[23]

U kasnijim godinama ropstva obitelji su se, zahvaljujući povlasticama, opet obogatile i pred sam ustanak Pejačevići posjeduju rudnike zlata i srebra, organiziraju proizvodnju nakita, crkvene utvari, finih predmeta za život bogatih Bugara, koji se bave trgovinom. [24] Općeprihvaćeno je da se u ono vrijeme u Čiprovcima bogati bave trgovinom; siromašni ispiranjem zlata ili postaju dobri obrtnici. Desetljećima prije Čiprovskog ustanka Parčeviće, Kneževiče, Pejačeviče prati glas da su najbogatiji i najutjecajnije obitelji na tom području. Nema izravnih podataka o njihovim konkretnim aktivnostima, o njihovim trgovačkim poslovima, o vezama s drugim narodima i zemljama, ali neizravni dokazi govore da je njihova gospodarstvena, vjerska i kulturna prisutnosti u regionu značajna.

Materijalna blaga Čiprovaca utječu na duhovni i kulturni život. Čiprovski katolički samostan ima ne samo školu s seminariumom, nego i knjižnicu s knjigama na latinskom, talijanskom, hrvatskom; neke od njih su bile vrlo dragocjene, a osim toga, tu je bilo i rukopisa. [25] U to vrijeme, pod utjecajem hrvatskih franjevačkih svećenika, koji su bili učitelji u školi i seminariumu te uslijed široke upotrebe hrvatskih knjiga, lokalnom stanovništvu, koje je do tada koristilo ćirilicu, nametnuo se tzv. ilirski jezik. [26] Nametanje ilirskog jezika odražava se i na prezimena. Veći dio bugarskih katolika napušta sufikse "ov" i "ev" u prezimenima i uzima "ić". Tako su se pojavili Parčević, Knežević, Pejačević, Mitrović. Ostali su neki drugi sufiksi kao "in": Lilin, Lukin, Andrejin. Promjena imena i dalje jača nakon egzodusa bugarskih franjevačkih obitelji u područja Habsburške monarhije, u hrvatske zemlje, što govori da se radi o opstanku, o prilagođavanju novoj sredini.

Zavidno blagostanje Čiprovaca traje do otprilike četrdesetih godina XVII. stoljeća. Zatim su porezi počeli rasti, a nalazišta zlata i srebra već su bila na izmaku. Povećavaju se i nameti, a također i troškovi za proizvodnju obojenih metala. Oko 1640. godine Čiprovčani plaćaju godišnji porez od oko "šest tovara para ili 600.000 aspri i neke druge stvari." [27] Obrti i trgovina bilježe pad. Jedna za drugom nestaju velike trgovačke kompanije iz Dubrovnika, Vlahije i Moldavije; nestaje kvart saksonskih rudara u Čiprovcima.

Od sredine XVII. stoljeća pa sve do ustanka Parčevići - Pejačevići - Kneževići i dalje čine elitu čiprovskog društva. Oni su bogati, školovani i poznati. Mogu biti navedeni neki posredni dokazi izvanredne prisutnosti spomenutih obitelji u bugarskoj povijesti: kada je u 1745. carica Marija Terezija dodijelila plemićku diplomu Nikoli Stanislaviću, u njoj se izričito navodi da su se nakon 1674. Stanislavićevi preci doselili iz Nikopola u Čiprovce, gdje su stupili u "rodbinske odnose s najistaknutijim, najmoćnijim čiprovskim obiteljima: Parčević, Knežević Pejačević, Branković i Čerkić". [28] I u diplomama Marije Terezije drugim rodovima iz Čiprovaca ponovno se naglašava srodstvo s obitelji Pejačević. [29] Očigledno, srodstvo s Pejačevićima, Kneževićima, Parčevićima služi kao jamstvo, postaje neka vrsta dokazivanja plemićkog porijekla i kod drugih čiprovskih obitelji. I bez sumnje te obitelji postaju predvodnici svojih sunarodnjaka.

Od sredine XVII. stoljeća, međutim, postupna promjena uvjeta i načina života, blagostanja i samopouzdanosti Čiprovčana aktivira ljude i ih primorava da traže putove za oslobođanje i promijenu statuskvoa. Dakle, Pejačevići su sigurno također bili prisiljeni tražiti mogućnosti, ako ne za povećanje svog imovinskog stanja, barem za njegovo očuvanje, ali i za jačanje pozicija i utjecaja u lokalnom društvu. U ovoj situaciji, prelaženje Đure s velikom četom boraca na stranu Austrijanaca, već u proljeće 1688. i sudjelovanje u Čiprovskom ustanku nije slučajno.

Malo dokumentarnih dokaza ima o učešću Đure Pejačevića, njegove braće i oca u Čiprovskom ustanku, o izbjeglištvu Čiprovaca te o kasnijim zbivanjima. Malobrojni prvobitni izvori (Nicolas Schmidt, Evksaki Hurmuzaki, Blasius Klainer, grof Julian grof Pejačević) odavno su poznati stručnjacima te, kako god bile tumačene u njima sadržane informacije, teško bi se

došlo do nečega novoga.

O jednom od četvorice braće Pejačevićevih – o Đuri II., barem se zna da je nekoliko mjeseci prije izbijanja bugarskog ustanka predvodio četu i tijekom ljeta 1688. se pridružio austrijskoj vojsci s generalom Friedrichom Veteranijem na čelu. Od 1683. Habsburška monarhija ratuje protiv Osmanlija. Car Leopold I. (1658.-1705.) je pozvao porobljene balkanske kršćanske narode da se dignu na borbu te da surađuju s njegovom vojskom, pridruže se borbama protiv Turaka, prikupljaju i osiguraju hranu. Obećane su pomoć, zaštita, oslobođenje i povlastice. I Bugari očekuju taj rat Svete lige i preko svojih duhovnih predstavnika Antona Stefanova, Nikopolskog biskupa i Stefana Kneževića, Sofijskog nadbiskupa, višekratno su manifestirali svoju spremnost boriti se za slobodu i očekuju austrijske trupe da pređu granice kako bi im priužili svoju obećanu potporu.^[30]

Inspirirani pobjedama Svete lige, vodeći računa o uspješnom napretku austrijske vojske i približavanju bugarskim teritorijima, tražeći pozornost i zaslugu za oslobođenje svojih sunarodnjaka, Đuro II. Pejačević, Bogdan Marinović i drugi Čiprovčani su u proljeće 1688. dohvatili oružje. Uz suradnju već starog i bolesnog Sofijskog nadbiskupa Stefan Kneževića, Pejačevićevog rođaka, Đuro II. Pejačević uspostavlja kontakte s Austrijancima i njegove čete se upućuju prema Karansebeshu i Sikloshvaru kako bi se pridružile postrojbama gen. Friedricha Veteranija i stavile pod njegovu zapovjedništvo.^[31]

Usput se Čiprovčani ujedinjuju s pobunjeničkim srpskim postrojbama, s Vlasima i ostalim kršćanima i pod predvodništvom generala Veteranija sudjeluju u osvajanju grada Oršove, koji se nalazi na granici između Ugarske i Transilvanije. Na dan 4. kolovoza general Veterani je savladao Karansebesh, a već 9./10. kolovoza bio je u Oršovi. Tamo su sraznili i turski garnizon s oko 800 vojnika, od kojih je mali dio uspio pobjeći, dok su ostali izvedeni i pogubljeni. Informacije o tim događajima potvrđuje pismo Giuseppea Lotsiolija, koji se nalazio u obližnjoj tvrđavi Oršove i koji je obavjestio 13.

kolovoza tajnika Svete kongregacije, Edwarda Cibonu ^[32] o zbivanjima. Lučki grad je od strateškog značaja za austrijsku vojsku, on otvara put u Transilvaniju, Vlahiju, Srbiju i Bugarsku. Desetak dana kasnije, Đuro Pejačević i bugarske čete, koje on predvodi, a pod zapovjedništvom su generala Fr. Veteranija, sudjeluju u osvajanju Novigrada (danas Kladovo u Srbiji).^[33]

Kako piše austrijski povjesničar Nicolas Schmidt, koji daje važne informacije o Čiprovskom ustanku i o događajima u ljeto 1688., bilo je jasno da su sunarodnjaci nadbiskupa Stefana Kneževića i Đure II. Pejačevića "ponovo smogli duh i snagu da odbace jaram."^[34]

Pejačević, ostale vođe bugarskih četa i njihovi borci su očito impresionirali borbenim vještinama generala Veteranija. Nesumnjivo, njihove pobjede su također među faktorima koji podsjećaju austrijski glavni stožer da je vrijeme promijeniti planove o Bugarima i poduzeti akcije na njihovom teritoriju. Pitanje važnosti osvajanja Nikopola i ratnih operacija na bugarskom tlu nekoliko je puta tema u korespondenciji između generala Caprara, generala Veteranija i kardinala Buonvizija, već od sredine kolovoza pa nadalje. ^[35] Dakle, kada je Đuro II. Pejačević zatražio suradnju za oslobađanje bugarskih zemalja, on je dobio obećanje da će austrijska vojska pomoći. Bugarski zahtjev za pomoć je službeno upućen u ime nadbiskupa St. Kneževića, ali čini se da je to učinjeno preko Đ. Pejačevića. Njegovo je (kao vojnog vođe i čovjeka koji poznaje situaciju u bugarskim zemljama) možda uvjerenje da će cijeli narod uzeti oružje čim se carska vojska pojavi na bugarskim granicama. Prema Nicolasu Schmidtu, car Leopold I. je naredio feldmaršalu Caprari djelovati ovako da bi u jesen ušao sa svojom vojskom u bugarske zemlje, krenuo prema Sofiji, osvojio je i ulogorio se tamo, jer je to područje pogodno za zimsko logorovanje i razvijanje savezničkih postrojbi u borbeni poredak. ^[36] Po zapovijedi generala Veteranija, Đuro Pejačević i njegovi vojnici su upućeni prema Beogradu, gdje austrijska vojska namjerava provesti veliku operaciju. ^[37] U dunavskom gradu Pejačević se sastao sa zapovjednikom fronta Maximilianom Emmanuelom, elektorom Bavarije. Nema podataka što još obavlja Pejačević u Beogradu, očito on tamo ostaje kratko vrijeme, tražeći pomoć za oslobođenje i čekajući zapovijedi carskog dvora.

U drugoj polovici kolovoza 1688. stiže zapovijed od cara Leopolda I. Haysleru sa šest pukovnija da prijeđe rijeku Moravu i pođe prema Bugarskoj kako bi je zaštitio od napada i nasilja od strane Turaka. To mijenja preliminarne planove. U novom borbenom poretku na čelu postrojbi generala Hayslera je Đuro Pejačević sa svojom bugarskom konjicom i Rascima (Srbima), s pobunjenicima kapetana Bogdana, rođacima i istomišljenicima Kneževića, a ujedno s njima su i konjanici ugarskog saveznika Habsburgovaca Vladislava Chakija.^[38] U prečniku od oko 20 milja oni zauzimaju niz utvrda, uključujući Braničevo, prodiru duboko u turski teritorij i svuda nanose poraze Turcima, ma koliko i ma gdje ih u Bugarskoj bilo.

Približavanjem austrijske vojske bugarskim granicama, cijelo stanovništvo sjeverozapadnih krajeva se diže na oružje kako bi povratilo slobodu. Do Bugara stiže i vijest da su Austrijanci osvojili Beograd (6. rujna). Preko svojih duhovnih vođa oni imaju informacije i očekuju da će general Veterani prijeći Dunav, preuzeti Nikopol i pružiti pomoć. ^[39] To donosi nove nade i služi kao znak opće pobune. No, u drugoj polovici rujna 1688. situacija Habsburgovaca se pogoršava, bili su primorani boriti se na dva fronta ^[40] - ne samo protiv Turaka, već i protiv Francuza, čiji su postrojbe ušle u Pfalz. Stoga Austrija treba balkansku operaciju staviti u drugi plan. To zahtijeva dislokaciju austrijskih postrojbi i smanjivanje brojnog stanja postrojbi

markgrofa Ludoviga Badena, glavnog zapovjednika operacija na Balkanu do 24 tisuće boraca i dodatnog korpusa od 6 tisuća koji djeluje u Transilvaniji.^[41]

Bugari iz sjeverozapadnih predjela nisu znali ništa o novim brigama Austrijanaca i naoružani su krenuli presresti carsku vojsku kao oslobodilačku. Najmanje osam odreda, uključujući i konjičke i pješadijske bojne, pod vodstvom lokalnih "čelnika" poznatih kao "četiri kapetana Kopilovca, četiri Čiprovca" i dr. pridružuje se Pejačeviću i Vladislavu Chakiju, svi pod zapovjedništvom generala Hayslera.^[42]

Čiprovci, u kojima je stanovništvo već bilo spremno proglasiti ustanak, ohrabreno pobjedama Austrijanaca i pomoću sugrađana, pripremali su se za obranu, ali očito nisu imali dovoljno snage i vremena da bi grad bio dobro utvrđen. Popunjavale su se zalihe hrane; vršio se pregled oružja, osiguravala se municija; u svrsi sazivanja pod zastave vršila se borbena obuka brojnih mladih koji su pristali na svaku sudbinu u ime slobode svoje domovine. Među organizatorima priprema za pobunu je Matija Pejačević, Đurin otac.

Prema strateškim planovima nakon naređenja za prelazak rijeke Morave, general Haysler morao je pričekati tursku vojsku kako bi je odvrtao. Razvoj događaja, međutim, pokazuje da je samo bugarska konjica s Pejačevićem i Bogdanom Marinovićem na čelu bila usmjerena prema Montani, pri čemu putem vodi niz okršaja. Austrijskih postrojbi s njima nije bilo.

Još prije dolaska Pejačevića i Bogdana Marinovića s njihovim konjanicima određena je lokacija ustaničkog baznog logora "Žeravica", zapadno od Montane. Po svojoj prilici mjesto nije slučajno izabrano, već je unaprijed usaglašeno s planovima austrijskog vrhovnog zapovjedništva. Zadatak ustanika jeste "protjerati osmanske trupe iz cijelog područja oko Vidina", koji se smatra "glavnim i najjačim uporištem u sjeverozapadnoj Bugarskoj" i "ozbiljna je prepreka na putu brzog napredovanja austrijske vojske." Međutim, ovu tvrdavu su carske snage osvojile tek u jesen 1689., jer prije toga, očito zbog nesagledavanja situacije i realnih prilika, njihove glavne snage s druge strane Stare planine, a i one čiji je zadatak bio da pomognu ustanike, ne vode nikakve akcije. ^[43] Pri tome, zna se da su za austrijsko vojno zapovjedništvo rijeka Dunav i Podunavlje od posebnog prometnog i strateškog značaja - kao trgovački put važan i za opskrbu vojske hranom.^[44]

Prema široko poznatom mišljenju u bugarskoj povjesnoj i popularnoj literaturi, u mjestu "Žeravica" je došlo do svega nekoliko okršaja ustanika s turskom vojskom. U početku, ustanici su uspješni u odbijanju napada. Kasnije, međutim, neki od njih neorganizirano napuštaju logor u potrazi za hranom. Zatim je, kao rezultat izdaje i iznenadnog neprijateljskog napada pod vodstvom grofa Emmericha (Imrea) Thökölya, Mađara podrijetlom, osmanskog vazala od prije opsade Beča, "tisuće Bugara izgubilo svoje živote." Prema Schmidtu, ubijeno je oko 2000 ljudi. Koliko stotina ili tisuća je stradalo ne zna se zasigurno, ali vjerojatno ih je bilo mnogo, a poraz težak, jer će se o njemu dugo vremena govoriti i ostat će u sjećanju generacija. Nema informacija o konkretnom sudjelovanju Pejačevića u toj bici - vjerojatno je Đuro bio vojni vođa u njoj, ali kako je vodio borbu, ne može se reći. Mihail Jonov, međutim, smatra da bez sumnje neke od četa koje su se tamo borile, "pogotovo one koje su bile s Pejačevićem na čelu i B. Marinovim, prihvatile su nešto iz iskustava i organizacije austrijske regularne vojske i srpskih dobrovoljačkih bataljuna".^[45]

Nakon poraza kod "Žeravice" preživjeli su se, s Pejačevićem na čelu, uputili prema Čiprovcima; grad je ubrzo dodatno utvrđen, pripremljen za opsadu i oni su se u njemu zatvorili. Emmerich Thököly je napao grad dva puta tijekom nekoliko dana i na kraju ga je uspio zauzeti i podvrci razaranju i uništenju. Bogatstvo Čiprovaca prikupljano desetljećima odvezeno je s više od stotinu taljiga. Uništena je poznata Čiprovska samostanska knjižnica. Četiri velika katolička naselja u sjeverozapadnoj Bugarskoj - Čiprovci, Kopilovci, Klisura i Železna (u 1640. u njima živi oko 4.260 katolika i 2.300 pravoslavaca, neposredno prije ustanka ukupno oko 7.500 - 8.000 stanovnika) potopljena su u krvi. Poraz je žestok. Preživjeli dio stanovništva - između dvije i tri tisuće, kreće putom izbjeglištva.^[46]

Podrobnije informacije o tragičnom kraju ustanka i sudbini stanovništva, posijecanju "svih muškaraca - starih i mladih, osim dječaka do šest godina", spaljivanju i uništavanju crkava, samostana i kuća, odvođenju u zarobljeništvo tisuća mladih žena, djevojaka i djece, daje relacija nadbiskupa Stefana Kneževića Kongregaciji za širenje vjere. Relacija je od 20. listopada 1688. i poslana je iz samostana Svetog Franje (nalazi se u Targovištu u Vlahiji), tj. kada su ljudi iz pogođenih područja već napustili svoja sela i bili na putu u potrazi za novom domovinom. ^[47] Taj dokument također kaže da je prijelaz Dunava bio neorganiziran i kaotičan - pojedine obitelji, skupine, Bugari su bježali u Vlahiju, ne zajedno već pojedinačno i tražili su skloniti se tko gdje nađe; u vrlo su teškom položaju bili, jer su se naglo dali u bijeg i nisu uspjeli ponijeti ništa sa sobom te je svatko mislio samo kako spasiti život svoj.

Malo je podataka o onoj skupini preživjelih koji su se uputili na sjeverozapad i sklonili se u današnjim srpskim, hrvatskim i mađarskim zemljištima. Među njima su obitelji Pejačević, Knežević, Čerkić, Tomagyonović, Frankoluka, Marinović, Adamović, Nikolantini i drugi. Nakon poraza i spaljivanja austrijskoj vojsci, koja se nalazila u blizini bugarskim naseljima (neke su se postrojbe nalazile tri dana udaljene od centra ustanka) počeli su se pridruživati ostatci poraženih četa, novoformirani borbeni odredi, ljudi u bijegu. Jedan od vođa ustanka koji je tražio potporu od Austrijanaca bio je Đuro II.

Pejačević (Čiprovci, 1655. - Bač, 1725.). S njim su njegova braća - Marko (Čiprovci, 1667. - 16. veljače 1727., Osijek) i Ivan (Čiprovci, 1660. - Osijek, 5. svibnja 1724.), a po svoj prilici i najstariji među četvoricom - Nikola (1650., Čiprovci - umire prije 1704.), o kome su podatci vrlo nejasni i netočni. [48] Uz njih su i njihove obitelji. U početku, ti preživjeli pobunjenici čuvaju čiprovsko stanovništvo - žene, djecu, starce i pomažu im prije prelaska Dunava i prebacivanja u Vlahiju. Prema nekim neizravnim podacima može se pretpostaviti da su neki Čiprovčani, koji traže spas, uključujući braću Pejačeviće i njihove obitelji, prešli Dunav negdje u blizini Novog Sada i Petrovaradina, koji su tada u Vojvodini Srijemu.[49]

Nakon što su sklonili žene, djecu i starce u sigurnost područja Habsburške monarhije, oko 600 boraca, s Đurom II. Pejačevićem na čelu, prelazi u zapovjedništvo markgrofa Ludoviga Badena, zapovjednika carske vojske, koja djeluje u područjima od "Kraljevine" Srbije do Albanije u Skoplja. Pejačevićevi borci ratuju s trupama Badena protiv Turaka u 1689./1690., pri čemu sudjeluju u mnogim važnim bitkama, od kojih su neke na teritoriju Bugarske. U isto vrijeme, drugih oko "200 bugarskih vojvoda" sa svojim vojnicima odvraćaju Turke od Niša do Sofijskog polja i od Vidina do rijeke Lom u očekivanju vojske markgrofa Ludoviga Badena, kako bi svi zajedno potisnuli Turke i oslobodile "divnu zemlju" Bugara. Naime, tih 200 vojvoda spominje Đuro Pejačević dodajući da ih je, impresioniran njihovim zalaganjem, general Veterani ponovno primio u redove svoje vojske. [50] Ali grof Ludovig Baden nije došao, a umjesto njega uništavatelj Čiprovaca E. Thököly s velikom vojskom pojavljuje se iz pozadine Bugara, uništavajući mnoge od njih i osvajajući teritorije koje oni brane.

Krajem kolovoza 1689. markgrof Ludovig Baden nanosi ozbiljan poraz osmanskoj vojsci kod Batočine (u Hrvatskoj, gotovo na granici sa Srbijom). Mjesec dana kasnije, 24. rujna uspio je zauzeti Niš i uputio se k Vidinu, koji je 14. listopada iste godine pao. Put u bugarske zemlje je otvoren. U narednim tjednima prve austrijske postrojbe pobjednički stižu Piro i Dragoman, ali Bugari su već ostavili oružje. U listopadu su osvojeni Belogradčik, Berkovica i druga mjesta u okolici. Ludovig Baden se, međutim, nije odlučio na dalje protjerivanje Turaka u teško prohodnim planinskim prijelazima. On je ubrzo bio prisiljen napustiti Srbiju i Bugarsku i uputiti se prema Semendriji (danas Smederevo), gdje je prijeko hitno izgrađenih privremenih mostova na Dunavu pohitao kroz Malu Vlahiju u Transilvaniju. [51] Iz tog rata Svete lige protiv Otomanskog carstva i ulaska austrijske vojske u bugarske zemlje ostaju dvije stvari: caru Leopoldu I. je formalno pripisana titula kralja Bugarske (Rex Bulgariae), a za njegove nove podanike ostaje nada da će u sljedećem ratu i oni doći na red da steknu slobodu.

Sačuvano je viđenje Đure II. Pejačevića o ustanku, o kasnijim događajima, o akcijama austrijske vojske tijekom rata. Njegovo mišljenje je izraženo u izvješću za austrijskog cara Karla VI. od 18. lipnja 1716. Izlaganje je u izvorniku (na latinskom) objavio Lubomir Miletić u 1897. kao prilog studiji o seobi bugarskih katolika u Sedmiograd i Banat. U tom izvješću Pejačević procjenjuje prošle događaje i daje neke prijedloge za buduće akcije; ni za koga nije tajna da austrijska vlada očekuje ustanak Bugara i drugih balkanskih naroda kada vojska uđe u njihove teritorije. Dakle, mještani su ohrabrivani za borbu, za potporu carskoj vojsci te će u zamjenu, kažu, dobiti slobodu i povlastice. Razvoju i opsegu Čiprovskog ustanka i ostalih ratnih operacija u sjeverozapadnim bugarskim krajevima je u velikoj mjeri pridonio još grof Johann Norbert Piccolomini, koji se držao strogog reda i discipline među svojim podređenima, ne dopuštajući da se od mještana uzima bilo što, osim prethodno određene rekvizicije i ohrabrivao je Bugare da uzmu oružje.[52]

Pejačević smatra da je austrijska carska vojska izgubila povjerenje i poštovanje balkanskog stanovništva nakon smrti generala Piccolominija. U rujnu i listopadu 1689. general Piccolomini sa odredom od 8 tisuća, uključujući Srbe, Bugare i druge, ušao je u dolinu rijeke Morave, zauzeo Prištinu, Skoplje i Prizren. Tijekom te operacije, međutim, razbolio se od kuge, umro je u početku studenoga 1689., a pokopan je u Prištini u crkvi "Sveta Anna". Na mjestu generala Piccolominija je poslan general von Strauss, kod kojega su dobar red i disciplina nestali. Vojnici su u ruljama napuštali logor i pljačkali, vršili nasilja nad mještanima, jer im to nitko nije branio ili ih kaznio. Dakle, mnogi su od njih zgrtali hranu, novac i dragocjenosti, ali od toga je trpio ugled vojske. O pljački stoke krupnog i sitnog zuba, o oduzimanju namirnica i predmeta iz domova Bugara pišu brojni autori.[53]

Velika pogreška je što je omogućeno u redove vojske prihvatiti oko 200 albanskih poglavica i razbojnika, koji su se izživljavali nad ljudima, skrivajući se iza ugleda vojske. Prema Đuri II. Pejačeviću, upravo zbog tih izgreda, ne toliko zbog izgubljenih bitaka s Osmanlijama, carska se vojska morala povući s teritorija i vratiti nazad u planinski lanac Kačanik. General von Strauss je utoliko izgubio kontrolu nad situacijom da je markgrof Ludovig Baden morao poslati generala Veteranija, zapovjednika trupa u području oko Niša i Vidina da uvede red u vojsci generala Straussa.[54]

U svom izvješću caru Đuro II. Pejačević tvrdi da se sve opisano dogodilo u njegovoj prisutnosti i ne smatra da poziva kao svjedoke ostalih 600 bugarskih vojnika koji su bili s njim. Ako se Pejačević usuđuje osvrnuti se na te stvari, to je za to što se nadao kako se u sljedećem ratu ne bi činile takve pogreške. On također tvrdi da, unatoč razaranjima i ispadima, kojima su podvrgnute bugarske zemlje tijekom 1688./1689., njegovi sunarodnjaci očekuju pomoć od Dunavske monarhije i spremni su ponovno uzeti oružje kada vide carsku vojsku na svojim granicama.

Poznavajući situaciju u Bugarskoj i na temelju iskustava, Đuro II. Pejačević daje prijedlog da u budućoj vojnoj kampanji bude uzeto u obzir sljedeće: tijekom novog rata u pogođenim područjima, osigurati red i mir kako ne bi bilo izživljavanja vojnika nad civilima; objaviti javno pred stanovništvom obećanja cara, da znaju ljudi na što se mogu osloniti i da ne bi opet ostali prevareni. Na taj način će oni podržati carsku stvar i oduprijet će se Turcima, braneći tjesnace i prijelaze. U toj svrsi stanovništvo se ne smije ostaviti bez oružja. Kao što je i prije činjeno, iz nekog magazina (takvog je bilo u obližnjem Grazu) moraju se dostaviti stare, ali još uvijek u dobrom stanju, puške, sjekire, mačevi i vojna oprema. Važno je, također, poduzeti mjere za osiguravanje zaliha i materijala za vojsku i konje kako ne bi došlo do takvih slučajeva kao što je onaj iz kolovoza 1691., kada je carska vojska porazila Osmanlije te su se oni dali u bijeg kod Slankamena, a zatim su se stvari promjenile. Tursko brodogradništvo je uspjelo zarobiti na Dunavu kod Beograda vojne i privatne brodove, koji su obavljali prijevoz hrane, odjeće i oružja za carsku vojsku. Dakle, u budućim ratovima brodovi, na koje su ukrcani hrana i materijali, bi se trebali dobro čuvati od strane vojnih postrojbi.

Valja napomenuti da informacije, koje je dao Đuro II. Pejačević u svom izlaganju, u prilično velikoj mjeri odražavaju stvarnost, što čini mogućim smatrati vjerodostojnim i činjenice, za koje nema sigurnih dokaza.

Nema podataka o Đuri II. Pejačeviću i njegovoj obitelji s kraja 1691. do oko 1697. Prema nekim informacijama u tih i sljedećih desetak godina ne samo Pejačević, već i drugi Bugari, ostaju u redovima carske vojske i dalje ratuju pod zastavom Habsburgovaca ili im pružaju pomoć suradnjom u raznim situacijama. Na primjer, nakon Karlovačkog mira (1699.) te u početku XVIII. stoljeća u pukovnijama grofa Eugena Savojskog su tri bugarska konjička bataljuna s ukupno 225 konjanika te u drugim austrijskim vojnim formacijama ima još 528 bugarskih vojnika.^[55]

Poznato je da se, nakon što je napustio službovanje kod markgrofa Ludoviga Badena, vjerojatno negde koncem 1696, Đuro II. Pejačević postupno naseljavao u Baji, Čatalji (Gatalja) i Egrešu - Bačka županija (tada južna Ugarska, danas je Bač u Srbiji), gdje je tijekom desetak godina ravnatelj pošte. Poseban uspjeh imaju Pejačevićeve misije tijekom bitke kod Slankamena (19. kolovoza 1691.) i kod Zente na rijeci Tisi (11. rujna 1697.) te prijenos povjerljivih informacija zapovjedništva carske vojske austrijskom veleposlaniku u Istanbulu u 1708.^[56]

Godine 1697. Đuro II. Pejačević imenovan je za ravnatelja pošte u Baji, a time privremeno upravlja i poštom u Čatalji. Taj posao se nekada dosta razlikovao od današnjih poimanja. Takav se položaj povjeravao vojnim osobama, stožernih časnicima, umjesto da budu umirovljeni. Posao je zahtijevao izvršenje niza vojnih naređenja, dobru organizaciju i brzo isporučivanje povjerljivih informacija među različitim vojnim jedinicama, savladavanje mnogih poteškoća na putovima i sl. U razdoblju Pejačevićevog ravnateljstva poštanski ured u Baji je od posebne važnosti, jer je na tom području bio razmješten austrijski Glavni stožer, gdje su se planirale važne vojne operacije. Osim što je imao određene zasluge u austrijskoj vojsci, što ga je carski dvor "nagradio" povjerenjem, Đuro II. Pejačević morao je biti i dobro obrazovan i prirodno obdaren bistrim umom, kako bi se uspješno mogao prilagoditi takvom odgovornom položaju bez prethodne pripreme. On također govori latinski, njemački, vlaški, a možda i turski, što mu pomaže u ispunjavanju svojih obveza i osiguravanju veza između različitih područja i regija.^[57]

U Baji Georgi Pejačević se bavi i drugim stvarima - vodi brigu o obnovi područja nakon razornog rata, bori se protiv sve šireg razbojništva i organizira zaštitu stanovništva. Da bi osigurao lakše povezivanje između carskog veleposlanstva privremeno raspoređenog u Karlovcima (Sremski Karlovci su u to vrijeme u granicama Austrijske carevine, danas Karlovci u Srbiji) i zapovjedništava pojedinih postrojbi on uspostavlja nove poštanske veze između naselja Karlovac, Arad, Segedin i Futak. Uz mnogo domišljatosti i opasnosti po život, ponekad u stanju prenapetosti, on dostavlja potrebne informacije glavnom zapovjedništvu i pojedinim vojnim formacijama, kao naprimjer tijekom bitke za Zentu (Sentu), gdje princ Eugen Savojski, postavljen prije nekoliko mjeseci za glavnog zapovjednika austrijske vojske, nanosi uništavajući poraz Turcima. U toj bitci je poginuo veliki vezir te se zapovjednik osmanlijske vojske sultan Mustafa II. jedva spasio. ^[58] Nakon te bitke Osmansko Carstvo je zatražilo primirje, a kraj rata dolazi potpisivanjem Karlovačkog mirovnog ugovora (26. siječnja 1699.). Valja napomenuti da nije Pejačević uvijek sam obavljao poslove. On je organizirao i obučio skupinu svojih pouzdanih ljudi koje opskrbljuje konjima i oružjem, tako su i oni pod njegovim vodstvom obavljali slične zadaće.^[59]

Godine 1707. Đuro II. Pejačević je dobio posebnu zahvalnost od mladog cara Josipa I. (koji je vladao od 1705. do 1711.) za to što je prije pet godina (1702.), u vrlo važnom trenutku uspio naći u Sedmigradskom kraju, Vlahiji i Moldaviji i kupiti o vlastitom novcu 100 bojnih konja za potrebe carske vojske tijekom rata za španjolsku sukcesiju. Novac za te konje i dio plaće ravnatelja pošte u Baji, unatoč nekoliko carskih naloga, nije stigao najmanje do 1721., a vjerojatno ni nikada nakon toga. Nema informacija o tome posle navedene godine. ^[60] Tu su i drugi takvi slučajevi kada obitelj kupuje hranu ili marvu za carsku vojsku, a zatim godinama ne može povratiti uloženi u te poslove novac, a u većini slučajeva sredstva nisu nikad vraćena.

Nakon 1703. Đuro II. Pejačević i njegova obitelj su napustili Baju i doselili se u Čatalju. Razlog za to su pobunjeničke akcije mađarskog grofa Ferenc Rakoczya protiv Habsburške Monarhije, koje su započele u 1703. i trajale sve

do 1711. Pejačevići posjedi su opustošeni, kuća mu je spaljena, jer on odbija da se pridruži pobunjenicima i ostaje vjeran caru. Međutim, istog se ponašanja drži i njegovih dvoje braće - Marko i Ivan. U 1703. Đuro II. Pejačević, koji je između 1697. i 1702. izgubio prvu suprugu, po drugi put se oženio Dominikom Marinović (u Čiprovima poznatom kao Neda), čiji roditelji su također izbjeglice iz Čiprovaca i žive u Osijeku. Negdje se u isto vrijeme ženi i njegov sin iz prvog braka - Matija, rođen 1680., umro 1732. U Čatalji su Pejačevići vlasnici poštanske zgrade i dobra koje njoj pripada te jednog bunara koji je poznat pod nazivom "Poštanski bunar". Uskoro, ponovno zbog progona Rakoczya, obitelj napušta Čatalju i nastanjuje se u Petrovaradinu. Đuro, međutim, napušta poštansku službu.

Zbog čestih premještanja, zbog gubitka nekretnina, Đuro Pejačević se obratio molbom caru Josipu I. (5. svibnja 1705 - 1711), koji je stao na čelo habsburške države nakon smrti Leopolda I. da mu se izda kompenzacijsko pismo. On je stvarno dobio dva takva pisma (od 24. lipnja 1707. i 23. studenoga 1708.). Darovana prava i privilegije u drugom dokumentu odnose se kako na njega, tako i na njegove dvoje mlađe braće, Ivana i Marka. [61] Najstariji brat Nikola nije spomenut - to je definitivni dokaz da je oko jeseni 1708. on već umro. Pisma nisu sačuvana, ostala je samo djelomična informacija o njihovom sadržaju.

Veze G. Pejačevića s carskim dvorom nisu prekinute ni u 1708. U to vrijeme on nije više bio ravnatelj pošte, ali zbog dobrog poznavanja balkanskih područja i puteva, zbog znanja stranih jezika, opet su mu povjerali važan zadatak. Tijekom harajuće kuge, on je neprimijećen prošao kroz "guste redove turskih položaja" i zaobilazeći, dugim i teškim planinskim putevima, našao se u Istanbulu. Predao je austrijskom opunomoćenom ministru paket s važnim porukama i narudžbama. [62]

Postoje dokumenti prema kojima 5. kolovoza 1712. Đuro II. Pejačević dobiva na ime svog drugog sina iz prvog braka - Carla Josipa dobro Čatalja. Dokument je oblikovan kao palatinska donacija u ime grofa Paula Esterhazyja. Istodobno je Đuro kupio od Emmericha Ostrochatskoga imanje Gornju Roglaticu te zemljište Donje Roglatice uzeo pod zakupom. [63] U 1715. mađarske porezne vlasti oduzimaju imovinu Pejačevićevih u Čatalji i Gornjoj Roglatici, jer im donaciju u vlasništvo nad zemljištem nije potvrdio mađarski parlament. Tridesetak godina kasnije imovinska prava obitelji još uvijek nisu vraćena, sudeći po predstavkama i tužbama od strane Josepha Carla.

Nakon 1716. Georgi Pejačević preduzima korake pred carskim i kraljevskim Državnim vojnim vijećem države da bude imenovan za savjetnika i tajnika za orijentalne jezike, a njegov jedva dvanaestogodišnji sin iz braka s Dominikom Marinović (to je Đuro III. Adalbert) da bude primljen za pisara u austrijskom poljskom uredu. Nema dokaza jesu li ti zahtjevi udovoljeni. Sljedeće godine Georgi je sa sinom Matijom (iz prvog braka) i nećakom Antonom Pejačevićem postigao dogovor s Petrom Čerićem i Matthewom Stegnerom zajednički da isporučuju vučnu marvu austrijskoj vojsci. [64] Prema J. Pfeifferu radise o oko 1.500 mađarskih volova u vrijednosti od 43.875 forinti po svakog. Ne postoje jasni dokazi je li ugovor izvršen.

Tijekom 1716. Dominika i barun Đuro Pejačević po svojoj prilici stalno žive u Petrovaradinu ili više vremena tamo provode jer postoje dokazi da su kupili kuću. Što više, u matičnom registru je sačuvano nekoliko slučajeva kad su Đuro II. Pejačević sam ili sa suprugom Dominikom bili venčani ili kršteni kumovi. To je u ono doba posebna čast. Osim toga, mnogi Bugari, koji žive tamo, žele biti u rodbinskim odnosima s takvom istaknutom obitelji ili barem da steknu njeno pokroviteljstvo.

Zasigurno se zna da je 1715./1716. godine barun Pejačević vice-gubernator Bačke. Nema podataka koliko je dugo vršio tu dužnost niti čime se bavio posljedne četiri godine svog života (između 1721. i 1725.). Nije jasno gdje je živjeo u to vrijeme. Najvjerojatnije u Baču, ali prema nekim autorima u Baji.

Na dan 10. srpnja 1712. car Karl VI. je dodijelio Pejačeviću personalnu diplomu. U dokumentu se prvo nabrajaju zasluge nadbiskupa Petra Parčevića, misije koje je izvršavao po nalogu prethodnih austrijskih careva, pohvalnice koje je dobivao, izričito je spomenuto da Đuro Pejačević potječe iz obitelji Parčevića i Kneževića, da je Petar Parčević njegov stric i da je odlikovani "dostojan potomak svojih predaka po dijelu i zaslugama".

Ne može se propustiti da je konstatirano "na temelju vjerodostojnih dokaza i autentičnih dokumenata" da Đuro Pejačević "pripada starom plemstvu Bugarske", da su njegovi predci zauzimali niz javnih dužnosti i izvršavali diplomatske misije, da su od "najstarijih dana nosili titule baruna", da su izvršavali zadatke austrijskog dvora i služili "svom kršćanstvu". Sve ove zasluge daju za pravo caru Karlu VI. da dodijeli povlasticu Đuri Pejačeviću da nosi titulu "slobodanog baruna".

Nesumnjivo, od bitnog je značaja u tim isticanjima navođenje Đurinih zasluga za carsku vojsku i carski dvor. To je službena potvrda o sudjelovanju u ratnim akcijama pod vodstvom generala Veteranija i markgrofa Ludoviga Badena; u bitkama kod Niša i Vidina, u bici kod Beograda i sl.; u misijama tijekom borbi kod Zente na rijeci Tisi (1697) i u Istanbulu (1708.); u slučaju opske carske vojske konjima u 1702. i sl. I još nešto značajno ima u tom dokumentu - potvrđuje se familija: "Prezivajte se svi fon Pejačevići, svi tvoji i njihovi nasljednici i potomci, pri čemu izričito vas uključujemo i upisujemo u stalež stvarnih i neospornih baruna spomenutih naših kraljevina Ugarske i Bugarske." [65]

Diploma je izdana 10. srpnja 1712. u dvorcu Presburgu (Bratislava) u prisustvu 35 visokih uzvanika, od kojih su neki osobno znali darovanog Đure Pejačevića. Svi su oni potpisali dokument, navodeći da nemaju prigovora i pretenzije prema njemu. Njihovim potpisima se potvrđuje i istinitost konstatacija u diplomi u odnosu na zasluge Đure Pejačevića prema austrijskoj vojsci i državi.

Diplomu je službeno objavila 12. kolovoza 1712. Zajednička skupština Landtaga u Bratislavi u prisutnosti visokih dužnosnika i staleža. Čitanje teksta je obavio savjetnik Johann Fiata, bilježnik Njegovog Veličanstva Cara. Nema prigovora. Godinu dana kasnije, 2. srpnja 1713., dokument je javno pročitan i pred Zajedničkom skupštinom odbora Bačke županije. Čin je potvrdio Johann Skvorich, sudski bilježnik u Bačkoj županiji. Đuro Pejačević je umro 18. ožujka 1725, a pokopan je u franjevačkom samostanu u Baču. Dvije godine kasnije, u 1727., njegov sin Nikola Leopold (iz drugog braka) postavlja u samostanskoj crkvi spomen-ploču ocu, koja je izrađena od bijelog i crvenog mramora, s barunskim grbom u gornjem dijelu ploče.

Literatura

1. Balta, Ivan „Vlastelinska porodica Pejačević s posebnim osvrtom na njezinu genealogiju i heraldiku.“ U: *Analiza zavoda jugoslavavenske akademije*, knjiga 4., Osijek 1985.
2. Божилов, Иван *Фамилията на Асеновци (1186-1460). Генеалогия и просопография*. Второ фототипно издание, София 1994.
3. Божилов, Иван; Васил, Гюзелев *История на България в три тома. Т.1. История на Средновековна България. VII-XIV в.*, София 1999.
4. „Българският народ под османско владичество (от XV до началото на XVIII в.)“. В: *История на България*, Том четвърти, 1983.
5. Cuvaj od Carevdara, Antun pl. *Porodica Jellachicha; njezino prosvjetno i dobrotvorno djelovanje*. Biblioteka znamenitih Hrvata, svezak IV., Zagreb 1913.
6. Списаревска, Йоана; Димитров, Божидар, Колев, Панто *България и българската история в архивите на Ватикана и Ватиканската апостолическа библиотека. XV-XVIII*. София, док. № 5, № 6, № 13., 1988.
7. Дерменджиев, Христо „Родът Кнежевич – Парчевич и чипровските фамилии Парчевич, Пеячевич, Книжевич и Томагионович“. В: *Чипровци 1688-1988*. София 1989.
8. Димитров, Божидар *Петър Богдан Бакшев – български политик и историк от XVII*. София
9. Дуйчев, Иван *Чипровец и възстанието през 1688 година*. София 1938.
10. Дуйчев, Иван *Софийската католическа архиепископия през XVII. Изучаване и документи*. София 1939.
11. Duičev, Ivan „Bosanski franjevci u Bugarskoj do Čiprovačkog ustanka“ U: *Franjevački vjesnik*, 1939.
12. Fajfrić, Željko *Kotromanići*. <http://www.rastko.rs/istorija/zfajfric-kotromanici.html>
13. Fermendžin, Euzebio *Acta Bulgariae ecclesiasticae ab a. 1565 usque ad a. 1799. Zagrabiae*, 1887.
14. Георгиев, Любомир *Българите католици в Трансилвания и Банат (XVIII - началото на XIX в.)*. София 2010.
15. Гешева, Йорданка „Графове Пеячевич от Вировитичко-Нашичкото разклонение“. В: *Националноосвободителните движения в българските земи. XV – XIX век и тяхното отразяване в музеите*. Юбилейна национална научна конференция, Чипровци 2008.
16. Гешева, Йорданка *Фамилия графове Пеячевич между легендите и реалността (втората половина на XVII-XIX в.)*. *Историко-генеалогично изследване*. София 2012.
17. Йонов, Михаил „Политиката на Австрия и политическите движения в България от края на XVI до края на XVII.“ В: *Годишник на Софийския университет, Философско-исторически факултет*, № 52., 1958.
18. Йонов, Михаил „Османо-австрийските войни през втората половина на XVII“. В: *Чипровци. 1688-1968. Материали от научната сесия по случай 280-годишнината на Чипровското въстание*. София
19. Йонов, Михаил „Чипровското въстание и събитията в Югоизточна Европа през 80-те и 90-те години на XVII.“ В: *Сборник 300 години Чипровско въстание. Принос към историята на българите през XVII*. София 1988.
20. Йовевска, Марияна „Балканските провинции на Хабсбургската държава. Граници и административно управление от края на X век до 1918.“. В: *Търново*,
21. Иречек, Константин *История на българите*. София
22. Керчева, Клементина; Каваленов, Страхил „Европейските династии. Европейски християнски владетелски родове и знатни фамилии (V-XIX)“. В: *Търново*, 2001.
23. Керчева, Клементина „Европейски християнски династии (V-XXI..) Родословни дървета“. В: *Търново*,
24. Клайнер, Блазиус *История на България*, 1977.
25. Kožar, Azem; Balta, *Pomoćne Historijske nauke*. Tuzla 2003.

26. Lučevnjak, Silvija, „Obitelj Pejačević i Virovitica.“ U: *725 godina franjevaca u virovitici*. Zagreb – Osijek 2006.
27. Lučevnjak, „Silvija Grbovi obitelji Pejačević - tragovi postojanja.“ U: *Našički zbornik*, br.7, Našice 2002.
28. Луканова, Искра „Брънка от българската история.“ В: *Чипровец*, бр. 10 от 26 окт. 1987. Чипровци,
29. Луканова, Искра „Емигрантски фамилии от Чипровско, удостоени с благороднически титли и звания от австрийския императорски двор през първата половина на XVIII век.“ В: *Родознание*, кн. 1-2., 2002.
30. Милетич, Любомир „Заселението на католишките българи в Седмиградско и Банат.“ В: *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*. Сб. НУНК, Том 14., 1987.
31. Намерански, Никола „Езикът на чипровчани.“ В: *Чипровци* - Материали от научна сесия по случай 280-годишнината на Чипровското въстание, София 1971.
32. Николов, Никола *Чипровските старини*. Издателство Контекст, 2008.
33. Петров, Петър „Соймировичи – български болярски род от Чипровец.“ В: *Векове*, кн. 1., 1972.
34. Първев, Иван „Хабсбургите и Османската империя в края на XVII век. Конфликтът от 1683-1699“. В: *Исторически преглед*, кн.1.,
35. Първев, Иван *Балканите между две империи. Хабсбургската и Османската държави (1683-1739)*, София 1997.
36. Първева, Стефка „Никопол и Никополско по време на войната на Османската империя със Свещената лига от края на XVII.“ В: *Националноосвободителните движения в българските земи XV-XIX и тяхното отразяване в музеите*, Чипровци 2008.
37. Сотиров, Иван „За създаването на Чипровци и за проникването на католицизма в Северозападна България.“ В: *Чипровци 1688-1988*. София 1989.
38. Списаревска, Йоана *Чипровското въстание и европейският свят*. София 1988.
39. Списаревска, Йоана „Чипровското въстание – предания и действителност“. В: *Сб. 300 години Чипровско въстание. Принос към историята на българите през XVII в.*, София 1989.
40. Pejacsevich, Julian *Forschungen über die Familie der Freiherren und Grafen Pejacsevich und die stammverwandten Freiherren von Parchevich, Knezevich, Thoma-Gionovich und Czerkizcy zur naheren Erläuterung der im Jahre 1876. Zusammengestellten grossen Stammtafel von Julian Pejacsevich*. Wien
41. Pickl, Otomar *Slavonija god. 1688 (prema dnevniku grofa Sigismunda Joachima od Trautmansdorfa)*. U: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*.
42. *Rumaerdocumentation 1745-1945. Mittelpunkt der deutschen Bewegung in Syrmien, Slavonien und Kroatien*. Band I., Stuttgart 1990.
43. Schwarcz, Iskra; Spevak, Stefan; Večeva Ekaterina *Miscellanea Bulgarika - Hoffnung auf befreiung*.
44. Šišić, Ferdo *Županija virovitička u prošlosti*. Osijek 1896.
45. Телбизов, Карол „Разселване на чипровчани след въстанието от 1688“. В: *Чипровци 1688-1968*. София 1971.
46. Тот, Ищван Дьорд *Българското участие в католически мисии из Унгария и Трансилвания през XVII-XVIII*. София 2008.
47. Živković, Pavo *Povijest Bosne i Hercegovine do konca 18. stoljeća*. Hrvatsko kulturno društvo Napredak, Mostar 1994.

[1] Docentica za povijesne znanosti Yordanka Geševa radi na Institutu za povijest Bugarske akademije znanosti. Rođena je 24. rujna 1953. godine u Svištovu. Diplomirala je povijest na Velikotrnovskom univerzitetu Sv. Ćirilo i Metod 1978. godine. 1981. počela je raditi kao urednik u časopisu *Povijesni pregled* u izdanju Instituta za povijest Bugarske akademije znanosti. Godine 1988. obranila je doktorsku tezu o osnivanju, organizacijskoj strukturi, socijalnom sustavu i upravljanju Konzervativne stranke (1879-1886). Interesi obuhvaćaju: struktura i upravljanje bugarskom državom; kompetencije i sudjelovanje u vlasti monarhističke ustanove; osnivanje i djelovanje državnih institucija; načela i karakteristike prvog bugarskog Ustava (1879-1947); ministarska odgovornost te pitanja stvaranja i razvoja Bugarskog književnog društva 1911. godine, koje je preraslo u Bugarsku akademiju znanosti. U posljednjih nekoliko godina bavi se poviješću, rodoslovljem i prosopografijom hrvatske obitelji bugarskog podrijetla baruna i grofova Pejačević. Objavila je preko stotinu znanstvenih radova u Bugarskoj i inozemstvu te je autorica četiri knjige: *Državna institucija Velika narodna skupština 1879-1911. Povijesni aspekti*. Sofija 2001.; *Parlamentarni odbori za istragu ministarske odgovornosti 1884-1923*. Sofija 2003.; *Obitelj grofova Pejačevićevih između legendi i stvarnosti (druga polovica XVII - XX stoljeća)*. *Povijesno-genealoška studija*. Sofija 2012 i *Konzervativci, stranka, ličnosti i izgradnja bugarske države, 1879-1886*. Sofija 2013.

[2] Rad je u nešto izmijenjenoj i kraćoj verziji objavljen pod nazivom "Obitelj Pejačević i Bugarska" („The Pejačević Family and Bulgaria“). U: *Likovna baština obitelji Pejačević*. Studijsko-tematska izložba, katalog izložbe, Osijek 2013., str. 255-260.(hrv.) i str. 261-266.(eng.). Prijevod s bugarskog na hrvatski jezik: Zlatina Dineva, Bugarska

[3] Гешева, Йорданка *Фамилия графове Пейчевич между легендите и реалността (втората половина на XVII-XX в.)*. *Историко-генеалогично изследване*. София 2012., str. 35-39.

[4] Иречек, Константин *История на българите*. София 1978., str. 453.

[5] Pejacsevich, Julian *Forschungen über die Familie der Freiherren und Grafen Pejacsevich und die stammverwandten Freiherren von Parchevich, Knezevich, Thoma-Gionovich und Czerkizcy zur naheren Erläuterung der im Jahre 1876. Zusammengestellten grossen Stammtafel von Julian Pejacsevich*. Wien 1976.

- [6] Сотиров, Иван „ За създаването на Чипровци и за проникването на католицизма в Северозападна България.“ В: *Чипровци 1688-1988*. София 1989., стр. 42-43. i Луканова, Искра "Брънка от българската история." В: *Чипровец*, бр. 10 от 26 окт. 1987. Чипровци, 1987., стр. 6-10.
- [7] НБКМ-БИА, София, фл. 881, а.е. 44, л. 74 i Иречек, Константин (билж. 2.), стр. 435.
- [8] Balta, Ivan „Vlastelinska porodica Pejačević s posebnim osvrtom na njezinu genealogiju i heraldiku.“ U: *Analiz zavoda jugoslavavenske akademije*, knjiga 4., Osijek 1985., стр. 258.
- [9] Pejacsevich, Julian (билж. 3.), стр. 101.
- [10] Cuvaj od Carevdara, Antun pl. *Porodica Jellachicha; njezino prosvjetno i dobrotvorno djelovanje*. Biblioteka znamenitih Hrvata, svezak IV., Zagreb 1913., стр. 7.; Дерменджиев, Христо „Родът Кнежевич – Парчевич и чипровските фамилии Парчевич, Пеячевич, Книжевич и Томагионович“. В: *Чипровци 1688-1988*. София 1989., стр. 105. Bivša ravnateljica muzeja u Čiprovcima također podržava tu tezu. Луканова, Искра (билж. 4.), стр. 6.
- [11] Божилков, Иван *Фамилията на Асеневици (1186-1460). Генеалогия и просопография*. Второ фототипно издание, София 1994., стр. 238.
- [12] „Българският народ под османско владичество (от XV до началото на XVIII в.)“. В: *История на България*, Том четвърти, 1983., стр. 24.
- [13] НБКМ-БИА, ф. 881, а.е. 44., л. 74.; Šišić, Ferdo *Županija virovitička u prošlosti*. Osijek 1896., стр. 124.
- [14] Архив на Института за история (АИИ), кол.1, инв. № 61. Летопис на българската францисканска провинция. Превод Карол Телбизов. Ч.1, 21-22.; Клайнер, Блазиус *История на България*, 1977., стр. 133.
- [15] Ibid., стр. 133-134. Jako prjeterani su podaci Blasiusa Klainera o 200 tisuća ljudi koji su primili katoličku vjeru, te o listama s njihovim imenima Neovisno od razmjera, krštenje je dokazani čin.
- [16] Дуичев, Иван „Bosanski franjevci u Bugarskoj do Čiprovačkog ustanka“ U: *Franjevački vjesnik*, 1939., стр. 262-263.
- [17] Петров, Петър „Соймировичи – български болярски род от Чипровец.“ В: *Векове*, кн. 1., 1972., стр. 16-19.
- [18] НБКМ-БИА, София, ф. 881, а.е. 44., л.74.
- [19] Hrvatski državni arhiv, Zagreb. Fond "Obitelj Pejačević", к. 1.
- [20] Иречек, Константин (билж. 2.) , стр. 435.
- [21] Николов, Никола *Чипровските старини*. Издателство Контекст, 2008., стр. 30-31. Prema starom predanju iz tih krajeva već na početku ropstva Čiprovčani su poklonili sultanovoj majci jedan od tada čuvenih širom Europe čilima, koji su izradile mještanke. Sultaniji se čilim dopao, bila je impresionirana te stavila grad pod svoje pokroviteljstvo.
- [22] Иречек, Константин (билж. 2.) , стр. 435.
- [23] Милетич, Любомир „Заселението на католицистите българи в Седмиградско и Банат.“ В: *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*. Сб. НУНК, Том 14., 1987., стр. 406-410.; НБНМ-БИА, София, архивна сбирка 43, а.е.2, л.16-17.
- [24] НБКМ-БИА, София, арх. сбирка 43, а.е.2, л.17.
- [25] Дуичев, Иван *Софийската католическа архиепископия през XVII. Изучаване и документи*. София 1939., стр. 69; Димитров, Божидар *Петър Богдан Бакшев – български политик и историк от XVII*. София 1985.; Дуичев, Иван *Чипровец и възстанието през 1688 година*. София 1938., стр. 27.; Георгиев, Любомир *Българите католици в Трансилвания и Банат (XVIII - началото на XIX в.)*. София 2010., стр. 167.
- [26] Ilirski jezik je uveden već na početku XVII. st., kada je Petar Solinat otvorio školu pri Čiprovskom samostanu. Bugarski lingvisti smatraju da je ilirski jezik književna redakcija hrvatskoga jezika koja se zasniva na zapadnim hrvatskim govorima, tzv. štokavskim govorima. U sjeverozapadnoj Bugarskoj tradiciju u upotrebi ilirskog jezika nastavljaju Ilija Marinov, Petar Bogdan i dr. - Вж. Намерански, 1971., стр. 206-208.
- [27] Дуичев, Иван (билж. 23.), стр. 22-23.
- [28] Fermentžin, Euzebio *Acta Bulgariae ecclesiasticae ab a. 1565 usque ad a. 1799. Zagrabiae*, 1887., стр. 380-384.; Милетич, Любомир (билж. 21.), стр. 337.
- [29] Луканова, Искра (билж. 4.), стр. 19-22.
- [30] Списаревска, Йоана; Димитров, Божидар, Колев, Панто *България и българската история в архивите на Ватикана и Ватиканската апостолическа библиотека. XV-XVIII*. София, док. № 5, № 6, № 13., 1988., стр. 90-94.
- [31] Ibid., стр. 201. Prema obiteljskom povjesničaru Julianu Pejačeviću već u zimu 1687. čiprovске vojvode pokušavaju da se povežu sa austrijskom vojskom.
- [32] Тот, Ишван Дьорд *Българското участие в католически мисии из Унгария и Трансилвания през XVII-XVIII*. София 2008., стр. 403. ; Йонов, Михаил „Османо-австрийските войни през втората половина на XVII“. В: Чипровци. 1688-1968. Материали от научната сесия по случай 280-годишнината на Чипровското въстание. София 1971., стр. 45.
- [33] Йонов, Михаил „Чипровското въстание и събитията в Югоизточна Европа през 80-те и 90-те години на XVII.“ В: Сборник 300 години Чипровско въстание. Принос към историята на българите през XVII. София 1988., стр. 263-264.
- [34] Podaci, koje N. Schmidt iznosi o pridruživanju Đure Pejačevića, Bogdana Marinovića i ostalih Čiprovčana, Koprivčana, Klisuraca postrojbama generala Veteranija, djelomično o vođenim borbama kod Oršove, Sikloshvara i dr., potječu od predstavnika obitelji Pejačević. Oni su pružili te informacije N. Schmidt. Вж. НБКМ-БИА, арх. кол. 43, а.е.2, 52-59.; Милетич, Любомир (билж. 21.), стр 306.
- [35] Списаревска, Йоана; Димитров, Божидар, Колев, Панто (билж. 28.), док. № 7, 10., стр. 91-92.
- [36] НБКМ-БИА, София, арх. кол. 43 а.е.2, л. 55; Списаревска, Йоана; Димитров, Божидар, Колев, Панто (билж. 28.), стр. 209.
- [37] Ibid., стр. 186.
- [38] Милетич, Любомир (билж. 21.), стр. 307.; Ibid. Списаревска стр. 201., 209-210.
- [39] Schwarcz, Iskra; Spevak, Stefan; Večeva Ekaterina *Miscellanea Bulgarika - Hoffnung auf befreiung*. Bd. 15., Wien 2004., стр. 120.
- [40] Първев, Иван „Хабсбургите и Османската империя в края на XVII век. Конфликтът от 1683-1699“. В: *Исторически преглед*, кн.1., 1993., стр. 10-12.

- [41] Йонов, Михаил (bilj. 31.), str. 259; Йонов, Михаил „Политиката на Австрия и политическите движения в България от края на XVI до края на XVII.“ В: *Годишник на Софийския университет, Философско-исторически факултет*, № 52., 1958., str. 36.; Йовевска, Марияна „Балканските провинции на Хабсбургската държава. Граници и административно управление от края на X век до 1918.“ В: *Търново*, 1999. 94-95.
- [42] НБКМ-БИА, кол. 43, а.е. 2, л. 55.
- [43] Чолов, 1988., str. 126.; Първева, Стефка „Никопол и Никополско по време на войната на Османската империя със Свещената лига от края на XVII.“ В: *Националноосвободителните движения в българските земи XV-XIX и тяхното отразяване в музеите*, Чипровци 2008., str. 61.
- [44] Pickl, Otomar *Slavonija god. 1688 (prema dnevniku grofa Sigismunda Joachima od Trautmansdorfa)*. U: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*. br.11., Zagreb 1978., str. 131-146.
- [45] Йонов, Михаил (bilj. 31.), str. 265.; История на България (bilj. 10.), str. 226-228.
- [46] Podaci o broju stanovnika regiona su iz relacije Petra Bogdana za 1640. Телбизов, Карол „Разселване на чипровчани след въстанието от 1688“. В: *Чипровци 1688-1968*. София 1971., str. 66.
- [47] Списаревска, Йоана; Димитров, Божидар, Колев, Панто (bilj. 28.), str. 198-200.
- [48] Prema Silviji Lučevnjak, najstariji brat Nikola je već pokojnik kada je ostala trojica sa obiteljima napustila bugarske zemlje. Lučevnjak, Silvija, Obitelj Pejačević i Virovitica.“ U: *725 godina franjevacu u virovitici*. Zagreb – Osijek 2006., str. 122. Ima i drugih mišljenja prema kojima je Nikola preminuo ili na putu seobe ili oko 1690, uskoro nakon doseljivanja u južnu Mađarsku. Nepobitno dokaze o bilo kojoj od te tri teze ni ja nisam uspjela naći. Nikola vjerojatno nije živ 1703./04. jer nije spomenut među doseljenim bugarskim obiteljima u Osijek. Što se tiče Marka kod njega je upitna godina rođenja - u nekim izvorima 1656., u drugim 1664. ili 1667. Гешева, Йорданка „Графове Пеячевич от Вировитичко-Нашичкото разклонение“. В: *Националноосвободителните движения в българските земи. XV – XIX век и тяхното отразяване в музеите*. Юбилейна национална научна конференция, Чипровци 2008., str. 50-51.; също и: ЦДА, ф. 176, оп. 6, а.е.2611, str. 57-58.
- [49] Телбизов, Карол (bilj. 44.), str. 68.; Първев, Иван *Балканите между две империи. Хабсбургската и Османската държави (1683-1739)*, София 1997., str. 82-85.
- [50] НБКМ-БИА, София, арх. кол. 43, а.е.2, str. 42.
- [51] Schwarcz, Iskra; Spevak, Stefan; Večeva Ekaterina (bilj. 37.), str. 232-237.
- [52] НБКМ-БИА, София, арх. кол. 43, а.е.2, str. 39-51.
- [53] Първев, Иван (bilj. 38.), str. 11-12.
- [54] НБКМ-БИА, София, арх. кол. 43, а.е. 2, str. 45.; Йонов, Михаил (bilj. 31.), str.267-268.
- [55] Милетич, Любомир (bilj. 21.), str. 311.; Телбизов, Карол (bilj. 44.), str. 68.
- [56] Ibid. Милетич, str. 312.
- [57] НБКМ-БИА, София, арх. кол.43, а.е.2, str. 18.
- [58] Bitka kod Zente je od posebnog značaja za austrijsku državu. Na dan 11. rujna 1697. velika osmanlijska vojska, s velikim vezиром на челу, forsira rijeku Tisu, ali je iznenadno napadnuta od znatno manje vojske Eugena Savojskog. Veliki vezir je poginuo, a s mrtvog tijela je skinut državni pečat. To se događa po treći put tijekom tog rata. Zarobljen je cijeli osmanlijski vojni orkestar te vezirov šator. U tom ratu je život izgubilo 30 tisuća Osmanlija. - Първев, Иван (bilj. 38.), str. 16.
- [59] НБКМ-БИА, София, арх. кол. 43, а.е.2, str. 19-20.; Йовевска, Марияна (bilj. 39.), str. 95-96.
- [60] НБКМ-БИА, София, арх. кол. 43, л. 21-24; str. 29-30.
- [61] НБКМ-БИА, София, арх. кол. 43, str. 21-22.
- [62] Пак там, с.22, л.30.
- [63] *Rumaerdocumentation 1745-1945. Mittelpunkt der deutschen Bewegung in Syrmien, Slavonien und Kroatien*. Band I., Stuttgart 1990., str.99; Lučevnjak, Silvija (bilj. 46.), str.122.
- [64] НБКМ-БИА, София, арх. кол.43, а.е. 2, str. 24.
- [65] НБКМ-БИА, София, арх. колекция 43, а.е. 2, str. 25.

Ovo djelo je дано на кориштенје под лиценцом [Creative Commons Imenovanje-Nekomercijalno 4.0 међународна](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).